

Kształcenie uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych

19 listopada 2025

Dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych to zarówno dzieci szczególnie uzdolnione, tzw. „trudne wychowawczo”, jak i dzieci niepełnosprawne.

Dzieci i młodzież szczególnie uzdolnione:

Istotnym zadaniem nowego ustroju szkolnego jest wskazanie drogi zaspokojenia potrzeb edukacyjnych uczniów szczególnie uzdolnionych.

Dla wybitnie uzdolnionych przewidziano indywidualny tok nauki oraz indywidualne programy, stosowane jednak ostrożnie, tak aby nie utrudniać uspołecznienia ucznia. Planowane jest tworzenie nowej, eksperymentalnej formy – gimnazjum i liceum akademickiego, a także – w miarę możliwości finansowych – powstanie Ogólnopolskiego Centrum Wspierania Uczniów Wybitnie Uzdolnionych (pilotażowe rozwiązania w tej dziedzinie realizowane są w Toruniu).

Dzieci niepełnosprawne

Za reformą kształcenia uczniów niepełnosprawnych przemawiają nie tylko argumenty dowodzące konieczności przeprowadzenia zmian w całym ustroju edukacji. Jej potrzebę uzasadniają również zachodzące w świecie głębokie przemiany w podejściu do trudności w uczeniu się oraz do niepełnosprawności człowieka. Wynika z nich przekonanie, że szkoły ogólnodostępne powinny przyjmować maksymalnie duży odsetek dzieci, których warunki fizyczne, intelektualne, rozwój emocjonalny czy inne cechy

wykazują jakieś nieprawidłowości. Na każde 100 dzieci przypada troje z trwającą przez całe życie niepełnosprawnością. Odsetek dzieci, których trudności, chociaż nie są diagnozowane jako niepełnosprawność, mają poważny wpływ na możliwości uczenia się oraz adaptacji społecznej, jest jednak znacznie większy, choć do dziś w całości nie rozpoznany. Państwo demokratyczne powinno dawać wszystkim dzieciom równe szanse i musi je dostosować do specyficznych potrzeb osób, których możliwości są ograniczane przez różnego rodzaju czynniki biologiczne.

Podstawowymi celami, do których powinien dążyć zreformowany system kształcenia specjalnego, są:

- powszechność nauczania,
- dostępność budynków szkolnych i placówek edukacyjnych dla wszystkich uczniów oraz umożliwienie im swobodnego korzystania z pomieszczeń i urządzeń (likwidowanie barier architektonicznych),
- otwarty charakter systemu (możliwość przejścia pomiędzy poszczególnymi typami szkół na każdym etapie kształcenia, zależnie od potrzeb niepełnosprawnego ucznia),
- zapewnienie warunków realizacji obowiązku szkolnego w sposób dostosowany do tempa rozwoju dziecka,
- jak najwcześniejsze rozpoznanie zaburzeń oraz wspieranie rozwoju przez zorganizowaną działalność psychologiczno-pedagogiczną,
- realizowanie programu dostosowanego do indywidualnych potrzeb dziecka, rozwijanie zaradności osobistej i umiejętności społecznych,
- stosowanie aktywnych metod nauczania,
- wypracowanie koncepcji kształcenia zawodowego i przygotowania do pracy w powiązaniu z możliwościami rynku pracy,
- dążenie do orzecznictwa, opartego na rzetelnej, wielokrotnej, interdyscyplinarnej diagnozie wskazującej na potencjał rozwojowy dziecka i jego mocne strony,

- śledzenie przebiegu edukacji dziecka przez wielospecjalistyczny zespół zewnętrzny wobec szkoły i tworzenie warunków partnerskiej współpracy z rodzicami,
- ograniczenie do niezbędnego minimum konieczności korzystania z internatu przez dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych; rozwinięcie systemu dowozu dzieci z domu rodzinnego do szkoły.

Systemowe wspomaganie dzieci w ich rozwoju musi być podejmowane w momencie ustalenia ryzyka nieprawidłowego rozwoju. Powinny być one kierowane wówczas do powiatowego ośrodka edukacji specjalnej. Tam byłaby przeprowadzana pełna diagnoza oraz ustalana forma wspierania dziecka i jego rodziny do chwili podjęcia nauki w szkole i przez cały okres edukacji. Tego typu ośrodki mogą być powoływane w strukturach specjalistycznych poradni psychologiczno-pedagogicznych.

Zadaniem powiatowego ośrodka edukacji specjalnej byłoby:

- diagnozowanie dzieci w celu ustalenia korzystnych dla ich rozwoju form wspierania,
- orzecznictwo oraz wskazywanie placówek, które potrafią wspomagać rozwój dziecka i prowadzą edukację oraz wychowanie dzieci w formie optymalnej – przedszkola integracyjne, klasy zerowe prowadzone w systemie integracyjnym, przedszkola specjalne itd.,
- monitorowanie realizacji obowiązku szkolnego,
- udzielanie pomocy rodzinie dziecka.

Po osiągnięciu odpowiedniego poziomu rozwoju psychoruchowego dziecko zostałoby objęte którąś z form wychowania i wspierania rozwoju dzieci, np. skierowane do przedszkola integracyjnego.

Na rok przed rozpoczęciem nauki w szkole powinno się przeprowadzać pełną diagnozę dziecka i na tej podstawie podjąć decyzję o wyborze placówki prowadzącej edukację sześciolatków. Stosownie do potrzeb dziecka pobyt w takiej placówce mógłby trwać rok lub dwa. W tym okresie, jeśli zachodzi taka

potrzeba, może ono korzystać z dodatkowych form wspierania jego rozwoju.

Na końcowym etapie edukacji przedszkolnej przeprowadzana byłaby diagnoza w celu określenia możliwości dalszej edukacji dziecka. Na tej podstawie podejmowana byłaby decyzja o podjęciu nauki w szkole (placówce), która zorganizuje nauczanie w formie odpowiedniej dla jego potrzeb rozwojowych.

W ostatnich latach wzrasta zainteresowanie kształceniem uczniów niepełnosprawnych w klasach integracyjnych organizowanych w szkołach ogólnodostępnych. Są one traktowane jako etap przejściowy przed pełną integracją w klasie ogólnodostępnej w szkole rejonowej ucznia niepełnosprawnego. W klasach integracyjnych liczba wszystkich uczniów wynosi od 15 do 20, w tym od 3 do 5 uczniów niepełnosprawnych. W klasach tych powinno być zatrudnionych dwóch nauczycieli (drugi to pedagog specjalny). Uczniowie pełnosprawni i niepełnosprawni pracują razem, wykonując czasem zadania o różnym stopniu trudności. Uczniowie niepełnosprawni (np. niewidomi, niesłyszący) mają, w miarę potrzeb, zajęcia indywidualne ze specjalistami (np. nauka języka migowego, ćwiczenie technik brajlowskich, orientacji przestrzennej). W roku 1997 w klasach integracyjnych uczyło się 3590 uczniów niepełnosprawnych, czyli o 1099 więcej niż w roku 1996. Rozwojowi tej reformy kształcenia uczniów niepełnosprawnych sprzyjały korzystne zmiany w finansowaniu oświaty w gminach oraz działalność Zespołu ds. Kształcenia Integracyjnego w CMPP-P w Warszawie (wydawnictwa, kursy, konferencje, TV).

Podejmowane działania będą zmierzały do:

- tworzenia warunków finansowych i organizacyjnych do zakładania nowych klas integracyjnych w szkołach podstawowych ogólnodostępnych,
- poprawy wyposażenia klas integracyjnych w specjalistyczne pomoce naukowe, sprzęt i techniczne środki nauczania.

Dzieci i młodzież o specjalnych potrzebach edukacyjnych, których z różnych powodów nie obejmie system integracyjny, będą realizowały obowiązek szkolny w różnych formach szkolnictwa specjalnego.

Ścieżka edukacyjna uczniów niepełnosprawnych w normie intelektualnej powinna być zbieżna z nowym ustrojem szkolnictwa ogólnodostępnego, przy czym powinna istnieć możliwość przedłużenia nauki w poszczególnych typach szkół. Dla dzieci i młodzieży z różnym stopniem upośledzenia umysłowego, autyzmem oraz złożonymi niepełnosprawnościami szkoły specjalne będą realizować zadania wychowawcze i edukacyjne dostosowane do możliwości psychofizycznych i potrzeb swoich uczniów.

Kształcenie uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych stanowi jeden z najważniejszych obszarów współczesnej pedagogiki i polityki oświatowej. Pojęcie specjalnych potrzeb edukacyjnych odnosi się do uczniów, którzy z powodu różnorodnych uwarunkowań wymagają dostosowania procesu nauczania, metod pracy, organizacji zajęć czy form wsparcia. Do tej grupy zalicza się dzieci i młodzież z niepełnosprawnościami, zaburzeniami rozwojowymi, trudnościami w uczeniu się, ale także uczniów szczególnie uzdolnionych, których potencjał wymaga odpowiedniego rozwijania. Wspólnym mianownikiem jest konieczność dostosowania systemu edukacyjnego do indywidualnych możliwości i potrzeb ucznia, a nie odwrotnie.

Rozwój kształcenia uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych w Polsce wiąże się z procesem stopniowego odchodzenia od segregacyjnego modelu edukacji na rzecz modelu integracyjnego i inkluzyjnego. Jeszcze kilkadziesiąt lat temu dzieci z niepełnosprawnościami kierowane były przede wszystkim do szkół specjalnych, gdzie tworzono dla nich odrębne programy nauczania i warunki dostosowane do rodzaju ograniczeń. Z czasem zaczęto dostrzegać, że taki model sprzyja izolacji społecznej i ogranicza szanse rozwojowe uczniów, co

zaowocowało rozwojem idei edukacji włączającej. Obecnie coraz większy nacisk kładzie się na umożliwienie dzieciom z różnymi potrzebami uczenia się w szkołach ogólnodostępnych przy zapewnieniu im odpowiedniego wsparcia.

Ważnym elementem kształcenia uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych jest diagnoza i orzecznictwo prowadzone przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne. To właśnie tam określa się indywidualne potrzeby ucznia i opracowuje zalecenia dotyczące organizacji procesu kształcenia. Na podstawie tych zaleceń szkoła przygotowuje indywidualne programy edukacyjno-terapeutyczne, które określają cele pracy, metody, dostosowania programowe oraz formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej. W praktyce oznacza to modyfikowanie wymagań edukacyjnych, stosowanie odpowiednich metod dydaktycznych, a także zapewnienie pomocy nauczyciela wspomagającego czy specjalisty, takiego jak logopeda, psycholog czy terapeuta pedagogiczny.

Istotnym aspektem kształcenia uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych jest rola nauczyciela, który musi łączyć kompetencje dydaktyczne z umiejętnościami pracy z dziećmi wymagającymi szczególnej uwagi. Nauczyciel powinien potrafić dostosowywać materiały dydaktyczne, organizować zróżnicowane formy aktywności oraz tworzyć atmosferę akceptacji i zrozumienia w klasie. Ogromne znaczenie ma także współpraca zespołu nauczycieli, specjalistów i rodziców, gdyż tylko dzięki wspólnym działaniom możliwe jest skuteczne wspieranie rozwoju ucznia. Warto podkreślić, że edukacja uczniów o specjalnych potrzebach nie ogranicza się jedynie do aspektów poznawczych, ale obejmuje również sferę emocjonalną i społeczną, które są kluczowe dla prawidłowego funkcjonowania w życiu dorosłym.

Kształcenie tej grupy uczniów niesie ze sobą liczne wyzwania. Należą do nich trudności w dostosowaniu szkół ogólnodostępnych do różnorodnych potrzeb, niedobór wykwalifikowanej kadry specjalistów, a także ograniczone środki finansowe na

dodatkowe zajęcia i pomoce dydaktyczne. Zdarza się również, że brak akceptacji ze strony rówieśników lub niedostateczne przygotowanie nauczycieli prowadzi do marginalizacji uczniów o specjalnych potrzebach. Jednocześnie rozwój edukacji włączającej niesie ze sobą ogromne korzyści, takie jak kształtowanie postaw otwartości i tolerancji wśród wszystkich uczniów, lepsze przygotowanie dzieci z niepełnosprawnościami do funkcjonowania w społeczeństwie oraz wzmacnianie poczucia ich własnej wartości.

Współczesne podejście do kształcenia uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych opiera się więc na idei równości szans i dostrzeganiu potencjału każdego dziecka. Dąży się do tego, aby szkoła była miejscem różnorodności, w którym każdy uczeń, niezależnie od swoich ograniczeń czy zdolności, może rozwijać talenty, zdobywać wiedzę i doświadczenie społeczne. Realizacja tego celu wymaga konsekwentnej polityki edukacyjnej, wsparcia instytucjonalnego i zmiany postaw społecznych, tak aby edukacja inkluzyjna nie była tylko założeniem teoretycznym, ale realną praktyką w codziennym życiu szkoły.

Jeśli potrzebujesz pomocy w pisaniu nowej pracy z pedagogiki, to polecamy serwis [pisanie prac z pedagogiki](#) - fachowa pomoc w pisaniu prac.